

UZUN HASAN

ictimâî hayatla ilgilidir. Göçebe ve köylülerden, şehirlerde yaşayan halktan, türlü zanaat ve meslek erbabından alınan vergilerin miktarları kanunnâmelerin en önemli konusunu teşkil eder. Hasan Padişah Kanunları, doğu ve güneydoğu vilâyetlerinde fetihten itibaren bir müddet kullanıldıktan sonra yerini Osmanlı kanunnâmelerine bırakmıştır. Ancak İran'da bu kanunlar uzun süre geçerli olmuştur.

Kaynaklarda, küçük yaştan beri sürekli mücadele içinde geçen bir hayat yaşamasına rağmen ilme değer verdiği ve âlimleri himaye ettiği belirtilir. Hacca giderken yanına gelen Ali Kuşçu'ya gösterdiği itibar ilim çevrelerinde büyük takdirle karşılanmıştır. Hasan Bey'in her hafta cuma gecesi âlimleri toplayarak onlara ilmî tartışmalar yaptırdığı belirtilir. 1470'te elçilikle Tebriz'e gelen Memlûk tarihçisi İbn Ecâ, Hasan Bey'i âlimler ve başka ülkelerden gelen tüccarla konuşurken görmüştü; bir ziyaretinde de Tebriz, Şiraz ve Semerkant âlimlerini kabul edip onlarla sohbet ettiği şahit olmuştur. Bu toplantıda Buhârî'den bir hadis okunmuş ve ardından padişah için Türkçe'ye tercüme edilmiştir. *Kitâb-ı Diyârbekriyye* adlı Akkoyunlu tarihini Ebû Bekr-i Tihrânî'ye yazdıran ve eserin Akkoyunlular bölümündeki bilgileri ona anlatan Hasan Bey'dir. Onun Âşık Paşa'nın *Garibnâme*'sini huzurunda okuttuğu da bilinmektedir.

Hasan Bey'in ayrıca kuvvetli bir boy asabiyeti olduğu anlaşılmaktadır. Kendisi Oğuz Han'ın ve onun torunu Bayındır Han'ın şerefli soyundan geldiğini ifade ediyordu. 875'te (1470) Amasya'da oturan Şehzade Bayezid'e gönderdiği bir mektupta eskiden Mangışlak, Hârizm ve Türkistan'a dağılan Bayındır ve Bayat ulusları ile Oğuz iline mensup olanların katına geldiklerini yazmıştır. Hasan Bey, Akkoyunlu oymağının bağılandığı Bayındır boyunun damgasını devletinin sembolü yapmıştır. Bu sebeple Bayındır damgası sadece paralarda değil resmî evrak üzerinde, kitâbelerde, hatta bayraklarda da görülür. Hasan Bey'in Kur'an-ı Kerim'i Türkçe'ye çevirtip huzurunda okuttuğuna dair bilgiler de vardır. Kaynaklarda onun cami, medrese, kervansaray ve zâviye gibi birçok eser yaptırdığı kaydedilir; ancak çoğu günümüze ulaşmamıştır. Bunda muhtemelen Safevîler'in farklı bir dinî ideoloji ile İran'a hâkim olmasının önemli rolü vardır. 1514'te Tebriz'e giren Osmanlılar, Uzun Hasan Bey'in camisini de harap halde bulmuşlardı. 2 akçe değerinde "hasanbegî" adlı para darbettirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire* (Popper), VII, 483-484; a.mlf., *Havâdisü'd-dühûr* (nşr. W. Popper), Berkley 1930-32, bk. İndeks; İbn Ecâ, *Târîhu'l-emîr Yeşbek ez-Zâhiri* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Tuleymât), Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 104-119; Ebû Bekr-i Tihrânî, *Kitâb-ı Diyârbekriyye* (nşr. Necati Lugal – Faruk Sümer), Ankara 1993, tür.yer.; Âşıkpaşazâde, *Târîh* (Atsız), bk. İndeks; *Fâtiḥ Devrine Ait Münşeât Mecmuası* (nşr. Necati Lugal – Adnan Erzi), İstanbul 1956, s. 11-22; *Mîrhând, Ravzatü's-şafâ*, Leknev 1352, VI, 291-296; *Tâcizâde Sâdi Çelebi, Münşeât* (nşr. Necati Lugal – Adnan Erzi), İstanbul 1956, s. 13-35; İbn Kemâl, *Tevâriḥ-i Âli Osmân*, bk. İndeks; Hândmîr, *Ḥabîbü's-siyer*, Bombay 1258, II, 186-191; Mîr Yahyâ Kazvinî, *Lübbü't-tevâriḥ* (nşr. Seyyid Celâleddîn-i Tahrânî), Tahran 1314 hş., s. 232; Gaffârî, *Cihân'ârâ* (nşr. Müctebâ Mînovî), Tahran 1343 hş., s. 251-253; Hasan-ı Rûmlü, *Aḥsenü't-tevâriḥ* (nşr. Abdülhüseyn Nevâî), Tahran 1349 hş., bk. İndeks; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 277-288; *A Narrative of Italian Travels in Persia in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* (ed. Charles Grey), London 1873, s. 173, 178; W. Miller, *Trebizond: The Last Greek Empire*, London 1926, s. 97-123; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 190-195; Akdes Nimet Kurat, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altınordu, Kırım ve Türkistan Hanlıklarına Ait Yarlık ve Bitikler*, İstanbul 1940, s. 119-134; Mahmûd Gâvân, *Riyâzü'l-inşâ* (nşr. C. İbn Hüseyin – G. Yezdânî), Haydarâbâd 1948; H. Busse, *Untersuchungen zum Islamischen Kanzleiwesen an Hand Turkmenischer und Safawidischer Urkunden*, Caire 1959; *Esnâd ve Mükâtebât-ı Târîḥ-i İrân* (nşr. Abdülhüseyn Nevâî), Tahran 1341 hş., s. 392-395; *Fermânḥâ-yı Karakoyunlu ve Akkoyunlu* (nşr. Hüseyin Müderris-i Tabâtâbâî), Tahran 1352 hş., s. 61-79; *et-Târîḥu'l-Güyâşî* (nşr. Tânk Nâfi' el-Hamdânî), Bağdad 1975, s. 377-392; J. E. Woods, *The Aqquyunlu*, Chicago 1976; Ömer Lütfî Barkan, "Osmanlı Devrinde Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Bey'e Ait Kanunlar", *TV*, sy. 1-2 (1941), s. 91-106; Adnan Sadık Erzi, "Akkoyunlu ve Karakoyunlu Tarihi Hakkında Araştırmalar", *TTK Belleten*, XVIII/70 (1954), s. 261-296; Bekir Sıtkı Baykal, "Uzun Hasan'ın Osmanlılar'a Karşı Katî Mücadeleye Hazırlıkları ve Osmanlı-Akkoyunlu Harbinin Başlaması", a.e., XXI/82 (1957), s. 261-269; a.mlf., "Fatih Sultan Mehmed Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meşalesi", *TAD*, II/2-3 (1964), s. 67-81; Şerafettin Turan, "Fâtiḥ Sultan Mehmed Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik", a.e., III/4-5 (1965), s. 63-138; Faruk Sümer, "Akkoyunlular", *TDA*, sy. 40 (1986), s. 1-38; V. Minorsky, "Uzun Hasan", *İA*, XIII, 91-96; a.mlf. – [C. E. Bosworth], "Uzun Hasan", *EP* (İng.). X, 963-967. FARUK SÜMER

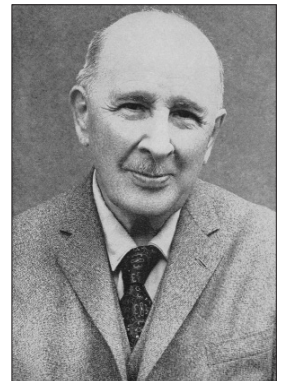
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı
(1888-1977)

Osmanlı tarihçisi.

23 Ağustos 1888'de İstanbul Eyüp'te doğdu. Babası Mehmed Latif Efendi, anesi Râtime Hanım'dır. İlk öğrenimini aynı semtte tamamladı. Ardından Soğukçeş-

me Askerî Rüşdiyesi'ne girdi, iki sene sonra Beyazıt Merkez Rüşdiyesi'ne nakledildi. 1904'te rüşdiyeyi bitirip Mercan İdadisi'ne kaydoldu. Kendi ifadesine göre tarih ve coğrafya derslerine duyduğu ilgi bu sıralarda başladı. 1910'da idadî diplomasını aldığı gün İstanbul Dârülfünunu Edebiyat Şubesi'ne kaydını yaptırdı. Dârülfünunda Ahmed Midhat Efendi, Abdurrahman Şeref, Ali Ekrem, Mehmed Âkif, İzmirli İsmail Hakkı, Hüseyin Dâniş, Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, Hamdullah Suphi gibi hocalardan ders gördü. 1912'de dârülfünundan mezun olunca ilk tayin edildiği Kütahya İdadisi ve Sultânisi'nde sekiz yıl tarih-coğrafya öğretmenliğinde bulundu. Burada iken Kütahya tarihi üzerine araştırmalar yaptı ve kaynak topladı. Hazırladığı çalışma sonradan Maarif Vekâleti tarafından yayımlanmış (İstanbul 1932), kendisine de Kütahya Meclisi tarafından Kütahya fahrî hemşehriliği verilmiştir.

Şubat-Eylül 1922 tarihlerinde Kastamonu Lisesi'nde tarih öğretmenliği yaptı. *Açıksöz* gazetesinde tarih yazıları yazdı, İsmail Habip Bey'in bulunmadığı dönemlerde gazetenin başmuharrirliğini üstlendi. Kasım 1922 – Ekim 1925 arasında bir taraftan Karesi Lisesi ve Karesi maarif müdürlüğü görevlerini ifa ederken aynı zamanda bu şehirde *Karesi Lisesi Salnâmesi*, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi*, *Karesi Meşâhiri* adlı eserlerini neşretti (İstanbul 1341). Mahallî tarih ve simalar hakkında her biri kısa birer araştırma olan gazete makaleleriyle başlayan yayın hayatı Anadolu'da görev yaptığı Kütahya, Kastamonu, Sivas, Balıkesir şehirleriyle ilgili kitâbeler üzerine yaptığı çalışmalarla devam etti; Anadolu kitâbelerini 1927 ve 1929 yıllarında iki büyük cilt halinde yayımladı. Bir süre Maarif Vekâleti umumi müfettişliğinde bulundu ve ilk tadrîsat umum müdürlüğü yaptı. 9 Kasım 1927'den 1950 yılına kadar yirmi üç yıl aralıksız Balıkesir millet-

İsmail
Hakkı
Uzunçarşılı

vekilliği yaptı. Bu görevi sırasında İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nde dersler verdi. Bu dönem onun Osmanlı tarihi ve teşkilâtıyla ilgili çalışmalarını neşrettiği en verimli yıllarını oluşturur.

1933 üniversite reformundan sonra da Edebiyat Fakültesi'nde Anadolu Selçukluları, Anadolu beylikleri ve Kanûnî devrine kadar Osmanlı Devleti tarihi derslerini okutmayı sürdürdü. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılınca iki hafta İstanbul'da, iki hafta Ankara'da ders verdi. İstanbul'da ders saatleri dışında Başbakanlık Arşivi'nde çalışıyordu. Bu çalışmalarını 1939 yılı ortalarına kadar sürdürdü. Atatürk'ün ölümünün ardından Hasan Âli Yücel'in Maarif Vekâleti zamanında mebusluk veya hocalıktan birini tercih etmesi teklif edildiğinde M. Fuad Köprülü ve Şemsettin Günaltay ile birlikte hocalıktan ayrıldı. 1950 yılından sonra yeniden üniversiteye döndü. Ortaçağ Tarihi Kürsüsü öğretim kadrosu içinde "konferansçı" unvanıyla haftada dört saat Osmanlı tarihi ve Anadolu beylikleriyle ilgili dersler verdi. Bu arada Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İlkçağ tarihi profesörlerinden Halil Demircioğlu'nun Başbakanlık Arşivi genel müdürlüğüne getirilmesi arşiv çalışmalarını aksattı; buradaki imtiyazlı konumuna son verildi, kendisine gösterilen belge sayısı azaltıldı. Bu sebeple araştırmalarını Topkapı Sarayı Arşivi'ne nakletti ve hayatının sonuna kadar burada araştırmalarını sürdürdü; ayrıca belgeleri tasnif eden küçük bir heyetin başında bulundu. Türk Tarih Kurumu'nun teşkili sırasında 1931'de başlayan kurum üyeliği ölümüne kadar aralıksız kırk altı yıl devam etti. Bu dönemde hem kitapları hem de müstakil birer monografi hacimindeki makaleleri kurum tarafından yayımlandı. On dokuz kitabı, *Belleten*'de doksanı aşkın makalesi çıktı. Uzunçarşılı'nın yayın hayatı âdetâ Türk Tarih Kurumu ile özdeşleşti. 10 Ekim 1977'de vefat etti ve Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verildi.

Eserleri. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın güçlü ve ihatalı telif yeteneği, sistemli çalışmaları sonucu kaleme aldığı kitap ve makaleleri Osmanlı tarihine önemli katkılar yapmıştır. Arkadaşı ve meslektaşı Hikmet Bayur onun bir ilim adamında bulunması gereken bir görüş ve sezîşe sahip olduğunu, yazılarına siyaset bulaştırmadığını belirtir. Özellikle bir genel Osmanlı tarihi yazma çabası, sadece siyasi değil teşkilât tarihini de ele alması ona farklı bir yer kazandırmıştır. 1930'lu yılların sonlarında Osmanlı tarihine giriş mahiyetinde hazırladığı iki eser yaklaşımı bakımından önemlidir. Bunlar, ana kaynaklara dayanarak yazdığı *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* ile (Ankara 1937) *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal* (Ankara 1941) adlı eserleri olup aşilmaz bir temel sağlamıştır. Özellikle *Medhal* dayandığı çok zengin Arapça ve Farsça kaynaklarıyla dikkati çeker. Bilhassa eserin hazırlanması ve kaynakların kullanılmasında Beyazıt Kütüphanesi müdürü İsmail Saib Sencer'den geniş ölçüde istifade etmiştir. Bu eserlerini Osmanlı teşkilât tarihiyle ilgili seri takip etmiştir. 1943'te *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları* (I-II), 1945'te *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, 1948'de *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, 1965'te *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı* adlı eserlerini büyük vukuf ve zengin dipnotlarıyla neşretmiş, bunlar Osmanlı tarihi alanında vazgeçilmez temel kitaplar haline gelmiştir. Teşkilât tarihine dair eserleri muhteva açısından değerlendirildiğinde üç ortak özellik ortaya çıkar. Birincisi Osmanlı devlet teşkilâtının yapısı, birimleri, kalemleri konusundaki çalışmanın esasını oluşturmalarıdır. İkinci özellik, Osmanlı Devleti'nin yükselmesine paralel olarak gelişen teşrifat ve devlet protokolüne ağırlıklı biçimde yer verilmesidir. Üçüncüsü dipnotlarda verilen uygulamaya ait örnekler, kurumların işleyişi veya aksaklıklarını anlatan arşiv kaynakları ile vekâ-yî'nâmelerden aktarılan bilgilerdir. Osmanlı teşkilât tarihinin, ancak siyasi-ıdarî olayların ve bunların oluşmasında rol alan şahsiyetlerin incelenmesiyle anlaşılacağını en iyi şekilde Uzunçarşılı'nın eserleri ortaya koymaktadır. Karşılaştırmalı teorik bir çerçeveyi ihmal etmekle birlikte bu eserler, öğretici özelliği yanında zengin ham malzemeye işaret etmeleri bakımından vazgeçilmez konumdadır.

Uzunçarşılı'nın en çok bilinen ve popüler bir ilgiye mazhar olan eseri *Osmanlı Tarihi* serisidir. Türk Tarih Kurumu'nun büyük dünya tarihi yazdırma projesinin bir parçası şeklinde kaleme alınan bu seri Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan XVIII. yüzyılın sonlarına kadar olan dönemi kapsar. Uzunçarşılı III ve IV. ciltleri ikişer kısımdan oluşmak üzere eserini altı büyük cilt halinde tamamlamıştır. Günümüzde de Osmanlı siyasi ve askerî tarihinin kapsamlı eserleri olma vasfını taşıyan bu çalışmada yine arşiv belgeleri ve vekâ-yî'nâmeler kullanılmış, yer yer Batı kaynaklarından da faydalanılmıştır. Siyasi-askerî tarih anlatımı Osmanlı teşkilâtı, ilim ve sanat hayatı ve biyografilerle zenginleştirilmiştir. Ayrıca Osmanlılar'ın, müslümanlar ve bilhassa Avrupa devletleriyle münasebetlerine asırlara göre yer verilmiştir. Biyografiler ise padişahların dışında vezîriâzam ile şeyhülislâmları kapsar ve müstakil konular halinde yer alır. Hammer'in Osmanlı tarihinden geniş ölçüde istifade edildiği anlaşılan, Halil İnalçık'ın popüler tarih kategorisinde değerlendirdiği serinin ilk kitabının önsözünde Uzunçarşılı gördüğü kaynakları hisse mağlûp olmayarak tarafsız bir görüşle inceleyip göstermeye çalıştığını, olayların cereyan tarzını anlatırken ve bunlardan neticeler çıkarırken hakikatten ayrılmadığı zannında olduğunu belirterek bir ölçüde tarihe yaklaşımının ipuçlarını verir. Ayrıca Batı tarihçiliğinde Osmanlı tarihi üzerindeki yanlı ve kin duygusuyla yazılmış eserlere karşı duyduğu tepkiyi dile getirir, yapılan haksızlığa temas eder. Eserin I. cildi 1947'de Ankara'da basılmış olup Anadolu Selçukluları ve Beylikler'den itibaren Osmanlı Devleti'nin kuruluş devresini içine alır ve İstanbul'un fethine kadar gelir. Uzunçarşılı bu cildin sonraki basıklarına yeni bilgiler eklemiştir. II. cilt, İstanbul'un fethinden Kanûnî Sultan Süley-

manlı tarihini kapsar ve müstakil konular halinde yer alır. Hammer'in Osmanlı tarihinden geniş ölçüde istifade edildiği anlaşılan, Halil İnalçık'ın popüler tarih kategorisinde değerlendirdiği serinin ilk kitabının önsözünde Uzunçarşılı gördüğü kaynakları hisse mağlûp olmayarak tarafsız bir görüşle inceleyip göstermeye çalıştığını, olayların cereyan tarzını anlatırken ve bunlardan neticeler çıkarırken hakikatten ayrılmadığı zannında olduğunu belirterek bir ölçüde tarihe yaklaşımının ipuçlarını verir. Ayrıca Batı tarihçiliğinde Osmanlı tarihi üzerindeki yanlı ve kin duygusuyla yazılmış eserlere karşı duyduğu tepkiyi dile getirir, yapılan haksızlığa temas eder. Eserin I. cildi 1947'de Ankara'da basılmış olup Anadolu Selçukluları ve Beylikler'den itibaren Osmanlı Devleti'nin kuruluş devresini içine alır ve İstanbul'un fethine kadar gelir. Uzunçarşılı bu cildin sonraki basıklarına yeni bilgiler eklemiştir. II. cilt, İstanbul'un fethinden Kanûnî Sultan Süley-

İsmail Hakkı Uzunçarşılı Edebiyat Fakültesi Zeynep Hanım Konağı'nın bahçesinde öğrencileriyle

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı

man'ın ölümüne (Ankara 1949), III. cilt II. Selim'in tahta çıkışından Karlofça Antlaşması'na (Ankara 1951), IV. cilt Karlofça Antlaşması'ndan XVIII. yüzyılın sonlarına kadar gelir (Ankara 1959). *Osmanlı Tarihi* Farsça'ya da çevrilmiştir (I-II, Tahran 1370 hş.). Uzunçarşılı'nın Osmanlı siyasi ve özellikle teşkilât tarihlerine çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir. Osmanlı kurumlarının tarihini anlatırken genellemeler yaptığı, sosyal ve ekonomik tarihi ihmal ettiği, temel olarak vekâyi'nâmeleri ve Başbakanlık Arşivi'nde belirli bir kaynak grubunu kullanarak meselâ şer'iyye sicillerini, tahrir defterlerini, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki belgeleri nazarı itibara almadığı, Batı literatürünü, hatta yeni araştırmaları takip etmediği belirtilirse de eserlerin yazıldığı dönemler dikkate alındığında söz konusu eleştiriler anlamsız kalmaktadır.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın bu iki temel seri dışındaki eserleri şunlardır: *Karesi Vilâyeti Tarihçesi* (İstanbul 1341); *Karesi Meşahiri: Edib ve Şairler, Ricâl-i Devlet Faslı* (İstanbul 1341); *Anadolu Türk Tarihi Tedkikatından Sivas Şehri* (İstanbul 1346/1928, Rıdvan Nâfiz [Ergüder] ile birlikte); *Kitâbeler* (I-II, İstanbul 1927-1929); *Kütahya Şehri* (İstanbul 1932); *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* (Ankara 1937); *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa* (İstanbul 1942); *Midhat ve Rüştü Paşaların Tevkiflerine Dair Vesikalar* (Ankara 1946); *Midhat Paşa ve Tâif Mahkûmları* (Ankara 1950, 1985); *Midhat Paşa ve Yıldız Mahkemesi* (Ankara 1967); *Mekke-i Mükerrreme Emirleri* (Ankara 1972, 1984); *Çandarlı Vezir Ailesi* (Ankara 1974, 1986). Bunların yanında bir kısmı kitap hacminde makaleleri de vardır: "Sadrazam Halil Hamid Paşa" (*TM*, sy. 5 [1936], s. 213-269); "Vezir Hakkı Mehmed Paşa 1747-1811" (*a.g.e.*, sy. 6 [1936-1939], s. 177-284); "Gazi Orhan Bey'in Hükümdar Olduğu Tarih ve İlk Sikkesi" (*TTK Belleten*, IX/34 [1945], s. 207-211); "Osmanlı Tarihinin İlk Devrelerine Âid Bazı Yanlışların Tashihi" (*a.g.e.*, XXI/81 [1957], s. 173-188); "Cem Sultana Dair Beş Orjinal Vesika" (*a.g.e.*, XXIV/95 [1960], s. 457-483); "II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut" (*a.g.e.*, XXX/120 [1966], s. 539-601); "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü" (*a.g.e.*, XXXIV/134 [1970], s. 231-234; XXXIX/155 [1975], s. 473-481); "Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri" (*a.g.e.*, XXXIX/156 [1975], s. 659-

696). Muhtelif dergilerde yayımlanmış olduğu biyografik nitelikteki yazıları bir araya getirilerek yeniden neşredilmiştir (*Osmanlı Tarihinden Portreler: Seçme Makaleler 1*, İstanbul 2010).

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan, Ankara 1976; "Uzunçarşılı, İsmail Hakkı", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2007, VIII, 445-446; Oktay Aslanapa, "Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı", *Tercüman*, İstanbul 14.10.1977 (kendi ağzından derlenen hayat hikâyesi); M. Münir Aktepe, "Sunuş", *TD*, İ. Hakkı Uzunçarşılı özel sayısı, sy. 32 (1979), s. XI-XV; Halil İnalçık - Bahattin Yediylidiz, "Türkiye'de Osmanlı Araştırmaları", *TTK Bildiriler*, XIII (2002), I, 132-136.

MEHMET İPŞİRLİ

UZUNKÖPRÜ

Ergene nehri üzerinde
XV. yüzyılın ortalarına doğru
inşa edilen köprü.

Eski adı Ergene olan bugünkü Uzunköprü ilçesine adını veren köprü, Aşıkpaşazâde'ye ve ondan naklen Hoca Sâdeddin Efendi'nin *Tâcü't-tevârih*'ine göre 829 (1426), *Ravzatü'l-ibrâr'a* göre ise 831'de (1427-28) yapımına başlanmış ve 847'de (1443) tamamlanmıştır (Uzunçarşılı, IV [1958], s. 14). II. Murad devrinde Timurtaş Bey ile oğlu Osman Çelebi ve kardeşi Gazi İshak Bey nezaretinde Mimar Muslihuddin ile Usta Mehmed tarafından kurulmuştur. Varna zaferinden sonra Edirne'ye dönen II. Murad ve beraberindekiyle birlikte açılışı yapılan köprüde zafer ve fener alayları düzenlenerek mevidler okutulmuştur. Köprü Eskiköy, Kuleliburgaz, Taşçıarnavut köyleriyle Kestanbolu ve Süleymaniye köyleri ocaklarından getirilen taşlarla inşa edilmiştir. Yapımı on altı veya on sekiz yıl süren köprünün inşa kitabesi mermer üzerine celf sülüs hatlıdır.

II. Abdülhamid zamanında yapılan bir onarım sırasında köprü üzerindeki kitâbe, Gazi Mahmud Bey veya Köprübaşı Çeşmesi diye adlandırılan çeşme üzerine konulmuştur. Köşelerinde rozetler yer alan iki satırlık kitâbede II. Murad ismi ile 847 (1443) tarihi, sağ üst köşesinde de, "Bu köprü yüz yetmiş dört gözdür" şeklinde bir cümle yer almaktadır. Memba tarafında korkuluk taşları arasına yerleştirilmiş bir kitâbe sütunu vardır. Bunun orta kısmında dikdörtgen bir çerçeve içinde yazı izleri görülmekteyse de tahrip yüzünden okunamamaktadır. İsmail Hakkı Balkas, Kırkkavak deresi üzerine rastlayan gözlerinden birinin üstünde mimara ait diğer bir kitâbenin daha bulunduğunu bildirir, ancak bu kitâbe günümüzde mevcut değildir (Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, s. 100).

Köprü ilk yapıldığında 1392 m. uzunluğunda ve 5,24 m. genişliğinde iken bugünkü uzunluğu 1238,55 m., genişliği 6,90 metredir. 174 gözden meydana gelen köprüde en büyük kemer açıklığı 14 metreyi bulmaktadır. Arazinin dolmasıyla günümüzde 164 gözü açık kalmıştır. Köprü kemerleri sivri ve yuvarlak olup 147 ve 148. kemerler diğerlerine oranla daha geniş ve yüksektir. Memba ve mansap taraflarındaki sel yarıklar üçgen şeklindedir, üzerlerinde yedi adet tahliye gözü vardır. Köprüde ana gözün üstünde bir tarih köşkü ve 40, 41 ile 102 ve 103. kemerlerin üzerinde iki balkon yer almaktadır. Köprü inşasından bugüne kadar Fâtiht Sultan Mehmed, II. Bayezid, II. Osman, II. Mahmud ve II. Abdülhamid dönemlerinde ve 1928, 1964, 1972 yıllarında onarım görmüştür. Evliya Çelebi'ye göre inşasından on dört yıl sonra yıkılan bir gözü onarılmıştır. II. Osman devrine ait tamiri hakkında Murâdiye Camii kitâbesinden bilgi edinilen köprünün tarih köşkünde II. Mahmud dönemi

Uzunköprü –
Edirne